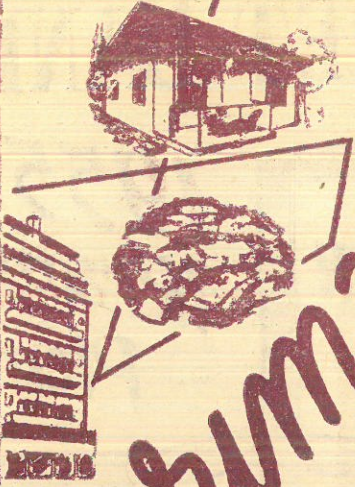

AKBANK İKRAMİYELERİ

Yarım milyon LIRA

EV

PARA

İRATLI

APARTMAN

HER 150 LİRAYA BİR KUR'A NUMARASI

MESABİNIZDA HER ZAMAN İÇİN EN AZ 150 LİRA BULUNDURUNUZ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I., II. ve III. CİLTLERİMİZ

Dergimizin I. ve II. Ciltleri daha önce zarif bir şekilde panduzot kapaklarla ciltlenip satışa arz edilmişti.

III. Cilt ve cilt kapaklarımız da zarif ve sağlam bir şekilde hazırlanarak satışa çıkarılmıştır.

HER CİLDİN BEDELİ 750, CİLT KAPAKLARI İSE 200 kurustur.

Üç cilt bir arada 20 liraya tenziâtla gönderilir.

Acele ediniz. Aksi halde mahdud sayıda kalan ciltlerin tükenme ihtimali mevcuttur.

276

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ekim 1955

İÇİNDEKİLER:

Amatörlükten Açılan Pencere	Feyzi Halka
Aşık Fasıhî	Mehmet Halit BAYRI
Sıra Kamah Çocuk Çalgıları	Mahmut R. GAZİMHAL
Romen Kaymaklarına Göre Dimitri Kantemir	Vehid ARSEVEN
I. Halk Oyunları Bayramı	T. F. A.
Kıtaplar Arasında: Tarihte ve Bugün Şamandıran	Cahit ÖZTELLİ
Mevlevî Silikeleri	Mehmet ÖNDER
Barak ve Burak	Ali Reza YALGIN
Karadeniz Bölgesinde Kemenge Ustaları	İsmet Z. EYÜBOĞLU
Koşma (Şiir)	Raül DAMACI
Türk Atasözleri (III)	Naki TEZEL
Koşma (Şiir)	Tarık ORHAN
Armuş (Şiir)	Hüsn HİNÇER

Bize Gelen Kıtaplar

Sayı: 75

Kuruş: 25

277

SARIFI VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR : İHSAN HİNÇER

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

AKBANK İKRAMIYELERİ

Yarım milyon LIRA
EV
PARA
İRATLI
APARTMAN

HER 130 LİRAYA BİR KUR'A NUMARASI

HESABINIZDA HER ZAMAN İÇİN EN AZ 130 LİRA DOLUNDURUNUZ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I., II. ve III. CİTLERİMİZ

Dergimizin I. ve II. Ciltleri daha önce zarif bir şekilde panduzot kapaklarla ciltlenip satışa arz edilmişti.

III. Cilt ve cilt kapaklarımız da zarif ve sağlam bir şekilde hazırlanarak satışa çıkarılmıştır.

HER CİLDİN BEDELİ 750, CİLT KAPAKLARI İSE 200 kurustur. Üç cilt bir arada 20 liraya temzîîatla gönderilir.

Acele ediniz. Aksi halde mahdut sayıda kalan ciltlerin tüklenme ihtimali mevcuttur.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBUL'DA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ekim 1955

İÇİNDEKİLER:

Amatörün Acedan Pençeri	Yüzyıl Halkı
Aşık Fazlı	Meltem Halkı BAYRI
Sarı Kumuş Çocuk Çalgıları	Mahmut R. GAZİGHAN
Romen Kaynaklarına Göre Diniyî Ritüeller	Yelise ARSEVEN
I. Halk Oyuncuları Bayramı	T. F. A.
Kitaplar Arasında: Tarihte ve Bugün Şamanizm	Osman ÖZTEPELİ
Mevdî Sıkıştı	Mehmet ÖNDER
Barak ve Burak	Ah İsmail YALGIN
Karadüz Bölgesinde Remziye Ustaları	Jamel Z. EYÜBOĞLU
Kuşun (Sür)	İsmail DAMACI
Türk Atasözleri (II)	Nedâ TEZEL
Kuşun (Sür)	Türk ÖZKAN
Arıun (Sür)	Hosur HİNÇER

İsmail Özalp Kitapları

Sayı: 75

Kuruş: 25

277

KATILMI VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

T. C.

Ziraat Bankası

1955 Yılı

VADELİ, VADESİZ TASARRUF
HESAPLARI İRANİYE TUTARI
ÜÇÜN YIL OLDUKU GEBİ
SİNDİRİR

Bir Buçuk Milyon
Lira

Bu plânda gayrimenkuller, ziraaat aletleri, çeşitli eşya ve diğer para ikramiyeleri vardır. Her çekilişe 150 liralık vadede veya 250 liralık en az üç ay vadeli bir hesap açtırmak suretiyle iştirak edebilirsiniz. Fazla izahat için 491 gube ve ajansınız emrinizdedir.

İkişer daireli

5

APARTMAN

bahçeli

15

EV

725

Bir İra
para ikramiyeleri

En az 150 liralık
hesap açtırınız

Türkiye Bankası
paranızın...
istikbalinizle emniyet

Senelik abonemi
300, altı aylık
abonem 150
kurustur.

Yurd dışı senelik
abone 2 dolaradır.

Adres: Yeşildere, Sultanmektabi Sokak, No. 17, İstanbul

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmeler
hiçbir şart ve fiyete
tabii değildir.
Basılmayan yazılar
talep durumunda
iade edilir.
Düzeltilmiş ve basılmış
EKİNGİL MATBAASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAKI İŞLERİ MÜDÜRÜ: İHSAN HINOB

No. 75

EKİM 1955

YIL: 7 — CİLT: 4

Anadolu'ya Açılan Pencere

Yazan: Feyzi HALICI

Buğday başının sarıya kaçan yeşilinden, keşilmiş bir dilim pancarın sedif beyazlığından, Toroslara sürünürcesine Akdenizden kopup gelen bulutlara akseden deniz muvazinasından, bir Kavak seccadesinin mat kurmazından aynı detaylarla geçen bir hasret izoterm çizgisi üzerinde hep en güzel, en tabiiyi en mahalliyi aramaktayız.

Anadoluyu, İç Anadoluyu bir gedayet (1) rüzgârı altında, Sedirler döreği için kurulmuş bir alının çevresinde, göyle Merama ve geceye doğru uzanan bir yaylının içinde, evvelâ seyrediniz, sonra dinleyiniz!

Anadolu, üç telli sazın nağmesinde bir kartpostal manzara hüviyetiyle gözlerinizi isticektir.

Su elbize aldığımız bir renk oratoryosu içinde kendinden geçmiş, sözlümlü Doğanbey çorabının son ucundan düğümü çözüp, yünden bir iz üzerinden yürütülmüş. İpin sonun. Bu sizi 15 - 16 yaşlarında saçları rüzgârlı, hasretini ifnaye vermiş bir genç kız karşılayacaktır.

Çerçeve tanımayan, tabloları sığmayan güzelliğin kaynağı Anadolu, bu güne kadar Avrupaya kaptırıp yerine koyamadığı alın teri, göz nuru, el emeği mahsulü neyi varsa, hepsinin hasretini çekmektedir.

Vurdumduymazlık. İhtiyacı, kıymet bil-

memel. Avrupaya aklı bunları birac etme-
liydk.

Coşduğum Anadolu folklorunun göz
kaynağı olan bir muhitte geçli. Yıllar da-
ceş böyle bir muhitte bir eğlinin hamuru gel-
mişli. Bir eski seccade açmaya götüre tetkik
etmeden konuşuyorduk.

— İyi bir Lâdik. Motifler canlı. Bende
üç tane var.

Bir kilim çıkarıyorlardı.

— Bu Obruk kilim, gayet güzel. İgne
işi. Büyük olmasın almak isterdim.

Açılan her kilimin, her seccadenin,
her elcimin mikrofonik kartviziti gibiydi.
Yılların gerisinde, hâli cümleleri kulakla-
rında yankı yapmaktaydı.

— 12 adet Kavak seccadem var. Hepsini
de nâdide. Kendi kendine düşünüyorum.

Anadolunun folkloruna, el işlerine, do-
kumacılığınca, bu bayan kadar vakıf 10.50
müknevvimiz olsaydı, o zamanki pınar bu-
ğün kurumazdı.

Her teatr. akti tesire esittir. Geri tepen
bir tütek dipçigi ölçüsünde gözlerimiz yeni
vevi açılmakta. Kaçırduğumuz zaman ve de-
ğer pışmanlığı içindeyiz. Anadolu bugün bir

(1) Gedayet = Gedabat. Konya'nın Meram
bağlarında en sıcak anlarda dahil eksiltiyen sarı
rüzgâr. Sedirler = Konya'da bir sent.

Aşık Fasihî

Yazan: M. Halit BAYRI

Eyüplü Mehmet Salt Kurbi adına bir zat tarafından 1781-1789 (H. 1195-1203) yılları arasında terip edildiği içindeki bazı kayıtlardan anlaşılan yazma bir dergide, başka saz şairlerinin eserleriyle birlikte «Fasihî» mahlaslı bir aşkın koşma tarzında söylediği şu manzumeye de rastlıyoruz:

Doldi bağrım dağı aşk ile yer yer
Benzetti derunum naya kışların,
Gamzelerin gelcek üstüne bancer,
Benzettilerle İd naya kışların.

Seni görsem olur derdim ziyade,
Çihan zindan olur kalsam piyade,
Ağlata ağlata köhi belada,
Döndürdü yaşımı çaya kışların.

Sultan olur yer yer arsa sığanım,
Santendervey Ates oldu ofganım,
Ehri zülümdü ay vahri çiharım,
Bağı naza salınm çaye kışların.

Fasihî dert ile payımal olur,
Şifahi diledi meyâ il olur,
Bihikür felekte bir bilal olur,
Bir çarek olsa oya kışların.

Şimdiye kadar görebildiğimiz yazma dergilerin hiç birinde «Fasihî» mahlasını kullanan bir saz şairinin mahsullerine tesadüf etmediğimiz için birdenbire dikkatli çeken yurkardaki manzumenin, benzerlerine nisbetle önemli, henüz adını isitmek fırsatını bulama-

folklor seferberliğinin hazırlığındadır... İlk müjde Umurbeyde tomuroukları, Bonrası Anadolu'ya bir pencere açıldı. Bergamanın sedet beyazını, Milâs'ın sarısını, Ladıgın mavisini, Kavayın olvan kırmızısını, Gördesin iğlik pembesini daire daire içine alan bir pencere. Modern Türk halkçılığının efendi emcisi Kenan Özbel'in elinde bir pergel - kalem, kubbeden, mihraptan, yoldan ışıkta asırların ötesinden nakış nakış, demet demet duyduğu Anadolu'yu üç buçuk bir arzı için de seccadelere emanet ediyor.

Aynı çapta, aynı gerçek Konya'da bir başka folklor kahramanı Sofu Tuğrul'un önderliğinde Kasıkcılığına bir veche vermek kâdısındadır. Güzel sanatların bütün subelerini fazlasıyla bir Konya kaşığında bulacakmışız. Kültürlük rakamı, elimizdeki inceleştirmeye rağmen, minyatür hüviyetini şair gibi bir kâğıda tasavvura buyurtmuş.

digımız bir aşıkla bizi karşılaştırmamızdan ibarettir.

Eyüplü Mehmet Salt Kurbi, dergisinde saz şairlerinden bir çoğunun en az ikisi, üçer manzumesine yer verdiği halde, Fasihî'nin yalnız bir kosmasını almıştır. Bundan ve başka dergilerde şairin eserlerine rastlanmamasından anlıyoruz ki, Fasihî ya çok az şair söylemiş, yahut söylediği şairler pek kuvvetli mahsuller olmaması itibarıyla kısa bir zamanda, belki de şairin ölümünden önce unutulup gitmiştir. Bu ihtimallerden hangisi doğru olursa olsun, bugünlük gerçek olan, elimizde ki tek kosmasına Fasihî'nin mânevî şahsiyetini tahlil ve tesbite imkân olmamasıdır.

Fasihî'nin mânevî şahsiyetini tahlil ve tesbite imkân olmamakla beraber, Salim ve Sofal tezkirelerinde onun mâddî hüviyetini aydınlatacak bazı kayıtlar vardır. Bu kayıtlara göre, Fasihî İstanbulludur. Asıl adı Ahmet, babasının adı Ramazandır. Babası, uykusunu ve rahatını bırakacak kadar geniş bir emek harcayarak Fasihî'ye iyi bir tahsil sağlamak için çalışmıştır. Yeniciler zümresinden ve şairlerdendir olan Aşık Fasihî hayatında bir kere Misra, bir kere de Hicaz'a gitmiştir (Salim tezkiresi, S. 543-544). Aynı zamanda kuvvetli bir ressam olan Fasihî'nin, bir manzum, ve öteki resimli iki eseri vardır ki, bunlardan ilkinin resimleri de şairin kaleminden çıkmıştır (Sofal tezkire, res. ve onun nakledilmek suretiyle M. Fuat Köprülü, Aşık Edebiyatının menşei ve tefsiri, Milli Tettebular Mecmuası, C. I, S. 24). Eğer ismi ile bünyesi arasında bir münasebet varsa, şairin eserlerindeki bir «Esmâ-i Bilâd» in Fasihî'nin seyahatlerinde gezdiği yerlere ait olduğunu tahmin etmek kabildir.

Salim ve Sofal tezkirelerindeki malumat, şairleri bulunamayan Fasihî'nin on sekizinci yüz yıla yaşadığını öğrenmemize yol açması ve adını unutulmaktan kurtarması bakımından oldukça önemlidir. Fakat şairi yakından ve hakikile tanımak, onun ruhunu bütün özelliği ve güllüğüyle görebilmek için, hiç olmazsa daha üç, beş manzumesinin ortaya konulmasını istemek ve hekllemek zarurî olan gerektir.

Sıra Kamışlı Çocuk Çalgıları (*)

— II —

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Geçen kısımda Uygur «çupçuk» ı ile İstambul «girift mskak» ının aynı ağız örgü olduğunu belirtmiştim. Binlerce minyatürümüz incelenince bunun delilli her halde bulunacaktır. Evliya Çelebi yine musikari düğündürün üç basit çeşitten daha bahsediyor:

1. — «Mımar» düğünü pare pare kamışlıdır. Bunun adı diğer bir sahifede mazmaz dikliği diye yazıp geçiyor. (İstislah yanlığı olabilir).

2. — «Tarak» mezarı: şair çocuklarının işidir. Fakat peğrevi faslı emlye de safittir. Görülüyor ki bu bir oyuncak çalgıdır. Adını daha önce şâbe zammar diye listede izaretleyip geçmiştir (C. I., S. 625). Bir oyuncakın iki adı olamaz. Gerek bu ikilik, gerekse ikisinin de Türk çoğunun konuşma diline uygun görülmemesi, çocuklara acaba «tarak» adından anlaşıyor. (Esasen Araplarda şimdi bile zammar denilen bir köylü sazı 2, 3 veya 4 dilli düğünle birleşmesi halinde vardır). Evliya'nın kullandığı «şâbe» kelimesine gelince: bu, «tarak» demektir; fakat ferahlerde aynı isimde bir çalgı yoktur. Şu halde yukarıdaki terkipli tabirler birer lügat paralaması eseri sayılabilecektir.

3. — «Kamış» mezarı: kamıştan dilim dilim yarılmış bir sazdır diyor, ve hayal perdesi için XIV. asırda teadedildiğini söylüyor. Dr. Faruk İste yalnız bu sazın Uygur işi ağız örgü olabileceğini düşünmüştür. — Bu karışık düğünce yakın zamanlara kadar nispetle denilirdi; vizüel bir ses çıkarır. (Hayal Perdesinin Uygurlardan Anadolu'ya geldiğine dair halk ve kuvvetli bir ihtimal mevcut olup, bîşeddik bu aktörün Karagöz olması).

İki müzik çeşitlerine halk dilimizde çupçuk veya çupçuk gibi bir ad verilmiş midir? — Bütün ihtimallere rağmen bunu Evliya'nın kaleminden öğrenemiyoruz. Çünkü, o, gündün lisan modasına göre lügat paralamayı o türünden ata türkçelerine dalma terki emliştir; meselâ, halcin o zaman keman çöye «kışık» dediği başka haynaktan bildiği halde bu kelimeciği kitabına tek defa tek bl-

le almamıştır! Sıpa düğün ve saz boru (a. birerini çok ağıktan bir iki vesilede kullanıp geçmiştir. (Yani, kelimeyi biliyordu).

Fakat Evliya Çelebi, halk bilgisinde doğuştan vergilidi; meselâ Eyüp oyuncaklarından söz açarak günleri sırayla yazıyor: «Kamış borular (= sıpsı borular), hurde (def, dübelek ve kemengeler yaparlar). (S. 630). Adeta, oyuncak çalgıların önemine bir nevi bezzatıyla dikkatli çekmiş gayret ediyor...

Musikar adlı çalgılar payitahttan yayılmak suretiyle Osmanlı İmparatorluğunun serhat ülkelerinde geçen asrın sonlarına kadar kullanıldılar; meselâ Misra'da «musikar», nadiren de «cinah» (ki bu arada «gma telaf, fuz olunur») adlı avam tabakasının çocukları elinde vardı. (İki kelimenin aslı Şin olabilir). — Romanyada «nay» ile «musikar» bu isimlerle yakın zamanlara kadar her yerden fazla tutunabildiler. — Bazı mücevzir memleketlerde belki hâlâ bile örnekleri rakıbettedir.

(İstanbul'da XVIII. asrın sonlarında bîşeddik.

XV. asırdan itibaren Budapeşte Müzesinde saklı ve çalgı resimleriyle süslü süslü bir ayetlin hat kenarında ağız organı olan bir orkestrerle çekilmiştir. Fotoğrafından çıkararak dikkatli çektik. Resimde ayrıca büyük ve küçük müzik restorasyonu da vardır.

tün kullanılmaz oldu. Sadece sipse, çapuz gibi ata yadigarı adlar dört bir bucagımızda dayanıklı kaldı. Zurnanın (kadim adıyla «yırak» in) kumüşü, hâlâ hemen her semtimiz, de sipse idi.

Folklorla dönmemizi gerektiren son bir nokta kalıyor: yurtta ara kitabı! Oyuncak düdüklü yapan yerler hâlâ var mıdır? Könu henüz geniş ölçüde araştırılmadı ki buna etraflı bir cevap verilebilirdi. Yalnız, Artvin bölgesinde kamus, buğday veya çaydar sapından 20 cm. uzunluğunda parçalar kesilerek ve 2 ila 4 tane yan yana bağlanarak bitirildiği henüz 1929 da yazmışım: kamus boyuları esit ve (boğum yerlerinden kesildiği için) alt başları üçkâdır; her birinde beşer perde deliği vardır. (Bu son noktalar düz muskardan ziyade ağız organının prensibine uygundur). (Özet, resim ve perdelerle aynı şeyi anlatan bir tektikçimiz şöyle diyor: «Bu aletle ne yapılır diye sormamalı! Delikler parmakla idare edilmek suretiyle elmen (1) ile bütün köy türkçeleri, oyun havaları çalıyor ve İcra esnasında husule gelen ses karışıklığını kimse yadığanmıyor».

Bu noktalar baştan dikkate alınarak araştırma yapılmalıdır: Çocuk çalgıları eski bülüklere ait çalgıların küçültmüşleridir; fakat her mevsimde yapılamazlar. Tarihleri engindir, fakat ömürleri teker teker kısa oluyor: çünkü nihayet birer oyuncaktır. Uzun yapıcıları çocuk zaman çoban çocuklarından çıkıyor. Yakın mazide büsbütün unutulmalarını yaş çobanlar hatırlayabilir. Bazı yapıp görenekleri varsa onlar zaptedilmelidir. Kısmi, v.s., tabirlerine; ne zaman, nasıl ve ne malî satla kaçır çocuk tarafından kullanıldıkları; her birinin bölgelerdeki isim farklılarına, hep dikkat edilmelidir. İsimler yerli telâffuzdan harfiyen alınmalıdır. Bazı isimleri (pejoratif yeni anlamları da olduğu için) kaldırma yapılabilir (2). Çöğmenlerle alakaları soruşturulmalıdır. Bazan böyle şeylerin pek meraklısı görünen büyük çocuklara da rastgeleniyor. — Kısaca, çocuk oyuncadır diye öğlenip geçilmemelidir. Bilgiye ne gibi ip uçları verobildiklerini gördük. — Etnografya müzelerimizde bunlardan birer koleksiyon sağlanması mümkün olmaz mı acaba? Fazla masraf kısıtı olmadan çabuk yapılabilir.

leri mümkündür. Öğretmen okullarınca da toplatılabilirler. Dayanıklı görmeyenlerin fotoğrafları ölçülü olarak — tasnifte sıraya konulmalıdır. Bu koleksiyonlar birer türbe gibi kalınmalı, muhteviyattan ilgil bilim hızmekârları haberdar edilmelidirler.

Bu kısım geçen yazının aynı derecede iddiasız bir eki oldu. Bir dilek yazısından ibarettir.

İstanbul'da 1895 te dilediğimiz Romanyalı bir muskacı.

(1) Baş, geçen ve daha önceki sayılardadır.

(2) Choon adı gemonv gibi ecebi bir kelimeden yakın zamanlarda hozulma olabilir ki, bunun da asıl şarmon idi! Kafkas oyunlarında eski usul el armonikaları kullanmak son yüz yıl içinde moda olup, önekleri Erzuruma kadar sızmıştı. Bahal geçen kıy zana onç taklit hevesile tertiplenmiş olabilir. Derlenmede bu gibi ihtimaller de soruşturulmalıdır. Çünkü, ihtimal her toplum için vardır. Mesela, koskoca şarmonium un bu yazıda bahal geçen ağız orgundan bir tesadüf neticesi ile tıbas bulunduğu faritü meşhurdur. Çu orgunda bilhaza yildir mevcut olan «serbest kamus» (= anecho libre) prensibinin büyük orglara tabrika bağlanmaz 150 yıldan daha eski bir iş deşidir. Bu halde çocuk çalgılarının kapma geylerden olmaları bazan mümkündür. Böylesinin önemli muhtemel giriş musıklar (yani ağız orgu) resminin yadığına inandırıcı bir Çu organın dosenini yazaya aldık.

(2) Sipse bazı yerlerde böyle olmuştur!

Romen Kaynaklarına göre:

Dimitri Kantemir

Dimitri Kantemir'in müzik faaliyeti, militemiz için tamamen yabancısı bir cihet ve zamanda meydana geldiğinden, zannedersem, onun müzik yaratmalarını tahille girişmek büyük bir ilgi uyandırmıyacağından, sadece onun müzisyen değeri üzerinde durup, gayet bu faaliyet memleket içinde ve memleket için o saydı, milletimizin ne kadar kazanmış olabileceğine işaret edeceğim.

Romenlerin eyaletlerde ilk yerleşmelerinden, hemen hemen Tudor Vladimirescu'nun ayaklanmasına kadar, yani Gh. Asachi'nin Moldava'da ve Gh. Lazar'ın Muntenyadaki ilk millî kimliklerine kadar, yüzyıllar boyunca, hiç bir yerde, hiç bir kaynaktan, milletimizin tarihî ile ilgili hiç bir yazmada, ciddi ve sauru bir müzik faaliyetine rastlanmaz.

Müzik aletlerinden her hangi birini çalmak, meşguliyetlerin en adisi telâkki ediliyor; bu işler ancak sosyal sınıfların en düşkünlülerine köle çingenelere layık görülüyordu. Satılığa çıkarılan kölelerin fiyatı, meslekleri, ne göre değerişiyordu ve çalgıcılar tamamen değersizdiler.

Bir müzik aleti ve bir müzik kabiliyeti, nın değeri hakkındaki bu inanış, uzun zaman, 1830 dan bu yana da, hattâ filârmonik kurulların teşekkülünden, Bükreşte 1. Ellade Râdulescu ve laşi de Ge. Asachi'den sonra bile devam edegelirdi.

İşte sanatçıların hiç bir değeri olmayan böyle bir devirde, böyle bir zamanda, Salls-tea'daki baba çiftliğinde Dimitri Kantemir doğuyor. Birtek ağabeyi Antioh ile birlikte babaları serdar Constantin Kantemir'den, (daha sonraları Moldava Bey'i) ciddi bir eğitim görüyor.

Her ne kadar Dimitri Kantemir, daha sonraları harikülâde müzik kabiliyetini otodidakti yollarla geliştirmişse de, babası Constantin Kantemir, batının tammmış müzisyenlerinden Jean. Bablile Lully, meşhur kemançı Marc Antoine Charpentier ve Jean. Philippe Rameau ile çağdaş olduğundan, bunların da yardımı ile oğlunu bu taraftan yetiştirmiş olacağı düşünülebilir. Bugün ise milletimizin değil sadece en büyük bir kronikçisi, fakat aynı zamanda sanatkâra bir müzik cereyanının yaratıcısı olarak, onun hakkında konuşabiliyoruz. Halbuki o devirlerde, başka memleket ve başka milletlerde, müzik

Romenceden çeviren: Veyse ARSEVEN
kompozisyonları, İcraçı sanatçılar ve opera çoktandır İberimisi durumdaydı.

1688 de, Dimitri Kantemir 15 yaşında İken, asker olan kardeşi Antioh'un yerine La. tambula gönderildi. Burada diğer 15 yıl müddetle, gayet iyi öğrenip tanıdığı türkçe ile birlikte; çünkü doğu, batı ve klasik dillerden dokuzunu konuşuyordu. hem nazarı hem de ameli olarak temelinden öğrendiği Türk müziği üzerinde de, Kemani Ahmet, Angeli ve başkaları ile birlikte çalışıyordu.

Kantemir gayet güzel tambur çalıyordu. Yakınbaş Neculăi Costin diyor ki: «Çalışkan bir adam olduğundan, türkçeyi de iyi bildiğinden, bütün İstanbul'da onun adı anılıyor, ziyafetlere, misafirliklere çağrılıyor».

Görülüyor ki sazı üzerinde tammmış bir virtüöz olmuştu; bilhassa doğu zevki ve karakteri hususunda; zira Paris'te, Milli Kültürhanede bulunan Fransızca yazılmış bir el yazmasında D. Kantemir hakkında şöyle söyleniyor: «De l'opinion des orientaux et de leur gout particulier, des réglés générales de la musique orientale». Bu el yazmasının mülcademesinde, doğuların müzik duygusu ve hissedişlerinden bahsedilerek deniliyor ki: «Lully ve Tartini'nin armonik buluşları onları kayalar gibi hissiz bırakırken, marur Kantemir'in bir havasının çalınışa doğularını heyecanlatıyor».

Tamburdan başka, ney çalmasını da biliyordu. Türk müziği üzerinde derin bir öğrenimden sonra, Kantemir büyük bir ad yapmıştı; çünkü Osmanlı İmparatorluğunun merkezinde en büyük müzisyen olarak tanınıyordu. Müzik dersleri de veriyordu ve en iyi öğrencileri arasında, Osmanlı İmparatorluğu idaresinde mühim mevkiler almış idmciler de vardı.

Alet müziği yanında Kantemir, öğrencilerine, Türk müziği nazariyatını da öğretiliyor, sonra da, yeni bir metotla, kendinin icat ettiği ve gerek Türklerce, gerekse diğer doğu milletlerince evvelce bilinmeyen notaları belletiyordu. Kantemir tarafından icat edilmiş olan bu notalar, Türk yazının harflerinden ibaretti.

Bu notaların icadı bütün Doğu müzik âleminde büyük akisler yaptı ve en İleri yabancet yazarlar Kantemir'in icadı olan notalardan bahsettiler; 1731 yıllarında İstanbul'da

yaşayan Jean Babilat Toderini, yazdığı önemli bir kitabında Türk edebiyatı ve Türk müziğinden söz açarak, diyor ki: «Türkler, Kantemir'e, ilk olarak türkçe şarkılarda uyguladığı müzik notalarını borçludurlar. Bu maksatla küçük fakat çok değerli bir kitap yazmıştır.»

Romenlerin tanınmış etnografi, Teodor burada birçok yorucu araştırmalardan sonra, Kantemir'den bir nüsha bulmaya muvafak olmuştur. Gördüğü notalar, eski Grek ve Latince alfabeleri için kullandıkları emaseten, Türk harfleri ve rakamlarından ibaretti. Nilotkin Arezzo'lu Benoit'ün bulduğu, ve ancak üç yüzyıl sonra, Paris'li Jean Muris tarafından, bugün kullandığımız nota ile değiştirilen notalardan önce, İtalyanlar da aynı sistemi kullanıyorlardı.

Kantemir'in leat ettiği notalardan keza Fransız yazarlarından A. L. Castellan ve Guillaume André Vloiteau da bahsediyor ve diyorlar ki: «Dimitri Kantemir'in müzik işaretleri, Arap alfabesinin harflerinden ibaret olup, ne Türkler ne de diğer Doğu milletleri tarafından benimsenmediğinden kısa bir zaman sonra, her hangi bir yerde bir iz bırakmadan unutulup gittiler.»

Atanale Çomanc İpallante de, Dimitri Kantemir'den bahsederek, geniş bilgi sahibi olan bu adamın 15 yıl müddetle birçok hanende ve sazende'den, başkalarına da öğretecek kadar, Türk müziğini öğrendiğini ve Türklerce bilinmeyen bir nota usulünü ilk leat edip kullandığını yazar.

Kantemir, öğrencilerinden İsmail Efendi ve Lâli Çelebi için, Türkçe olarak müzik sanatından bahsedilen ve Sultan III. Ahmed'e tıhaf ettiği küçük bir müzik kitabı yazmıştır.

Bu çalışmalarını yanında, diyor T. Burada, Kantemir, ses için beste ve alet için de peşrey dedikleri Türk müzik eserleri yazmıştır. Bunlar bugünkü notaya çevrilmiştir ve «L'ancien livre de la Litterature de Turcs» adlı kitapta bulunmaktadır. Paris'te, 1714 yılında basılmış olan «Recueil de cent estampes» kitabında, Kantemir'in, «Chant des Der-viches (Dervişlerin şarkısı)» adlı eseri bulunmaktadır.

Paris'teki Milli Kütüphanede bulunan ve «Essai sur la musique européenne» adını taşıyan el yazmasında; «Air de Cantemir»;

Astrahan (Rusya) daki kütüphanede ise Kantemir'in Romence olarak: «Introductera in muzica Turcesca scrisa in limba moldove-neasca», adlı el yazması bulunmaktadır. Aron Densuşlanu, Romen edebiyatı tarihinin 180. 181 inci sayfalarında, katıyetle iddia ediyor ki, D. Kantemir, Türk müziği öğrenimine giriş eserini Romence olarak bastırmıştır.

Kantemir'in, «Moldovya mektupları» nu 1764 te Almanca'ya çeviren G. H. Miller, kitabın 8n sayısında diyor ki, «Kantemir'in yazılarından bir çoğu Hazar Denizindeki batma sonunda kaybolmuştur ve bundan ötürü de, bitiminden sonra Ukranya'daki çiftliğinde bulunmuş olan yazmaları arasında «Türk Şarkıları» ile ilgili olanlarına rastlanmamıştır.»

«Osmanlı İmparatorluğu Tarihi» adlı eserinde D. Kantemir, Türk müzik aletlerini ve tanınmış müzikçileri göstererek, Doğu müziğinin durumu hakkında konuşur, Türk İmparatorluğunda müzik ile uğraşmış birçok önemli kimselerden bahseder. Keza, birçok İranlı tiranın vahşice öldürüldüğü karşısında, bir Yunanlı şarkıcıyı örnek göstererek, müziğin tesirlerinden, sanatı ile, İranlı Emirgin Oğlu'nu, Yunanlılara tam bir hürriyet verebilecek kadar, nasıl büyülediğini anlatır.

T. T. Burada ise diyor ki: Doğuya yaptığı gezisi sırasında, geniş bilgi sahibi, İstanbul'daki İmparatorluk Divanında ve Dedam Gezetesinde ilk müzik konuları yazan müzikograf Rauf Yekta Bey ile tanışması sırasında, onun delâletle, Kantemir zamanında Türkçe yazılmış ve «Tarifu İlmüsmüski alla vatki mahsus» başlığını taşıyan bir müzik koleksiyonundan haberdar olmuştur.

Bu yazma, Kantemir'in notasyon metodu na dair bir izahat ve Türk müziğinin öğrenimi hakkında bir kısmı da havidir. Yazmanın, iyi muhafaza edilmiş, Doğu müzik aletlerine ait resimler de bulunan 262 yaprağı vardır.

Bu yazmanın 12 sayfalık özel bir kısmında, Kantemir tarafından Türkler için leat edilmiş notalar ve müzik kuralları vardır.

Müzikal unlayışların insan için, Kantemir, kromatik gamlar halinde, yarım ve çeyrek sesleri ihtiva eden 33 tabe (harf) işaret kullanır.

Seslerin çeyrek tonlara bölünmesinden

ötürü, Türk müziği notasyonu, yarım ve üç çeyrek diye işaretlerini kullanır. Akademik eserlerde 1, 2, 3 ve 4 rakamları; 1. Dörtlülük, 2. İküllük, 3. Noktalı İküllük, 4. Noktalı birlik süreleri gösterdiğine dair izahat vardır. Eger baştaki tempo, çabuk bir hareketli gösterilirse, o takdirde rakamlar nota sürelerini yarı yarıya indirir.

Kantemir, Türk müziği hazariyatında, Türk gamını 18 mod (makam) a ayırır: Sultanî-Neva, Pencigâh, Sultanî-Arak, Puselik, Aşiran, İsfahan, Segâh, Nisabürek Uşşak, Rast (majör gamın aym), ve Nihavend (mi-nör gamın aym), ve başkaları.

Bu çeşit müzikte ölçü, kuvvetli zaman için sağ elin sağ dişe (Düm) ve hafif zaman için de sol elin sol dişe (Tek) şeklinde vurulur. Ölçü rakamlarından da 6/4, 10/8, 14/4, 16/4, 24/4, 28/2 ve 32/8 ilk gibi rakamlara rastlanır.

D. Kantemir'in, T. T. Burada tarafından Romen Akademisine sunulan — on'üç bes-telerinden — 17 Doğu melodisinden Neva makamında ve Aksak Semal ritiminde olan en güzeldir; çünkü Moldavya Beyi olarak ayrılırken, veda etmek ve İstanbul'da kaldığı müddetçe kendisine yapılan iyiliklere ve gösterilen misafirperverliğe teşekkür etmek üzere Sultan tarafından kabul edilince, Semal adını taşıyan bu şarkıyı, Sultanın huzurunda, bizzat kendisi tamburla çalmış ve değerli heyetlerle taltif edilmiştir.

Kantemir'in, müzikal hayatının bu tarafını bitirirken, kendi kendimize sunu sönmek, tan edemiyoruz. Neden şimdi, Bey olduğu, hareket ve sanatının sahibi bulunduğu ve bütün Batı memleketleri hükümdarlarının saraylarına ve müyellerine edebiyatçıları, müzisyenleri, ressamları ve başkalarını toplamaya çalıştıkları bir sırada, Kantemir, memleketine dönünce, hoden müzik sanatının bütün bağları ile ilişkisini kesiyor. Sultan Ahmet'ten ayrılışı sırasında uzun ve hüznümlü bir şarkıyı unlatan tamburun tellerinden rahat-sız oluyor ve ruhunda ağır bir boşluk hissetmeye başlıyor?

Cevabı, zannederseniz, Alexandru Negru'ti tarafından anlatılan, kemancı Vasile hikayesinden veya 1856 yılında Gheorghie ve Teodor T. Burada kardeşlerin ilk artistik gösterileri karşısında Boer'lerin onları küğümseyen hareketlerinden başka bir şey olmayacaktır.

HALK OYUNLARI BAYRAMI

Geçen ay İstanbul'da Halk Oyunları'nın Yağatma ve Yayma Tesisi'ne bağlı olarak tertiplenen «Halk Oyunları Bayramı», 1. 6 Eylül günleri Ağık Hava Tiyatrosunda yapılmış bu haftada devam edecek olan bayram, 6 Eylül'den sonra, İstanbul'da Örfi İdare İdare de laysile tatil edilmiştir. Gelecek ayımızda bu konuda Mahmut R. Gazimihalife bir yazıyı neşre edeceğiz.

TARİHTE VE BUGÜN ŞAMANİZM

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Türk folklorunda adetleri, gelenekleri toplayanlar bilirler ki şamanizm, daha binlerce yıl önce Orta Asya'da yaşayan atalarımızdan kalma pek eski dinî ve şifâî inançları bu gün hâlâ Anadolu'da yaşamaktadır. Örneğin, bazı eşyaların, ocak ve ateşin kutsal oluşu, hastalıkların tedavilerinde bitkilerin şifâî kullanılması, doğumla, ölümle ilgili adetlerde şamanlığın izleri çoktur.

Fakat, bunları geçmişe bağlayıp inceleyebilmek, tam ve güncel bir eser, daha doğrusu bir rehber kitapta mahrum olduğumuz için mümkün olmuyordu. Ziya Gökalp'in Türk Medeniyeti Tarihini yalnız birinci ciltte basılmış ve esasen meseleleri yeteri kadar ele almıştıktan sonra, zihinlere takılıp kalan şeyleri tam aydınlatamıyor bazı ip uçları verip bırakıyordu. Halbuki yurdumuzun şamanlık bakımından çok şeyler sakladığı da bir gerçektir. Bu gerçeği aydınlatıp çıkarmak, eski medeniyetimizin son halkasını, yani bugünkü diline bağlamak da folklorunun ödevleri arasındadır. Bu bakımdan yeni aydınlatılacak rehber bir esere şiddetle ihtiyaç vardır. Yoksa yapılan çalışmalar kuru malzemecilikten öteye geçemeyecektir.

İşte beklenen eser bugün Türk folkloru, sinin elindedir. Herbir eser, folklorcu bu kitap kadim zevklerimiz. Eseri yazan Abdülkadir İnan, gençliğinden beri folklor ve bilhassa şamanlık üzerinde araştırmalarıyla Türk halkımızın geleneklerini incelemesi ve ruşâyı pek iyi bilmesi, eserinin edîyat ve değeri hakkında güven sağlamaya yetiyor. Kitabın adı: Tarih ve Bugün ŞAMANİZM, materyaller ve araştırmalar, 215 büyük sayfa, Türk Tarih Kurumu tarafından bastırılmıştır. Mevâzında yedi resim de var.

Abdülkadir İnan, "omâtrın zümânden kaçıp Türkiye'ye geldiğinden beri, araştırmalarıyla yirmi beş yıldan beri birçok folklor konularını üzerinde çalışırken, Anadolu'da da ilmi seyahatler yapmış, bu arada bilhassa şamanizm üzerine üzerinde düşünmüş, buna dair yazılarını birçok dergilerde yayınlamıştı. Şu durum da gösteriyor ki, A. İnan bütün emrânı vermiş, şamanizm konusunda en yetkili bir bilim adamıdır. Kendi araştırmalarına, yüz yıldan beri Rus bilimlileri tarafından yapılan araştırmalara,

ni de katarak şu değerli eserini vermiştir. Eserini değerini belirtmek için içindekilerin başlıklarını görmek yeter. Onları baraya alıyoruz:

1. Tarihte şamanizm, 2. Dünyanın ve insanların yaradılışlarına dair efsaneler, 3. Tuluhan efsanesi, 4. Dünyanın sonu - kıyamet, 5. Tahrirler ve ruhlar, 6. Şamanizmde put-fetişler, 7. Yer - su tanrıları, 8. Ateş ve ocak, 9. Şaman - kam ve hayatı, 10. Şaman ruh-besit, külâh ve davulu, 11. Aya, İören ve bayramlar, 12. Şaman dua, ilâhî ve şifâîleri, 13. Falçılık ve kehanet, 14. Yada taşı ve yağmur tulumları, 15. Evlenme ve doğum, 16. Ölüm ve ölümler kültürü, 17. Burhanizm, 18. Müslüman Türklere şamanizm kanıtları.

Kısaca gösterilen şu başlıkların yazılmasına da daha pek çok konularda bilgi vardır. Bu bilgileri yurdumuzun her yerinde kahıtlı olarak bulmak mümkündür. Bu kitabı okuduktan sonra Anadolu'daki adet ve geleneklerin çıkışı ve sürüp geliş sebeplerini öğdeyebilir, kolaylaşacaktır. A. İnan, her konuda tam bilgi verdikten sonra bugünkü Türk kavimlerinin durumunu da ele alıyor, karşılaştırmalar yapıyor. Fakat şurası da bir gerçektir ki bu eser bütün Anadolu'yu kavrayamaz. Esasen buna bir kişi için imkân da yoktur. Onun için yurdun her yanına dağıtılmış olan Türk folklorcuları bu kitabı okuyarak çevrelerini daha güvenle, bilgi ile inceleyeceklerdir. Bugün bütün bu malzeme daha büyük ve geniş bir Anadolu folklorunu hazırlamaya imkân verecektir.

"Şamanizm" in sonunda geniş bir bibliyografya bilgisinden başka okuma ve araştırmayı kolaylaştıran şahıs adları, kavim ve kabîle adları, yer adları, Tahrirler ve ruhlar, terimler indeksleri verilmiştir. Kitap bütün olarak tam Batılı görüldü ile hazırlanmıştır.

Abdülkadir İnan bu eseri ile millî kültürümüzün pek değerli bir hizmetine bulunmuş, kendisini candan tebrik etmek bir borçtur. Kusur bulmak bu eser için pek güçtür. Şu kısa yazımız bu değerli eseri tanıtmaya da yetmez. Heride daha başka vesilelerle kendisinden sık sık bahsettirecek olan kitabı biz folklorcumuza haber vermek istedik. Onun değerli folklorcularımız eserini okudukları zaman daha iyi anlayacaklarına şüphesiz yoktur.

Mevlevî Sikkeleri

Yazan: Mehmet ÖNDER
Konya Müzesi Müdürü

İslâmîyetin gelişip yayılması ile, mezhep ve tarikatlara doğmuş ve bunları birer (pir) temsil etmiştir. Bu tarikatlardan birisi de Mevlevîlik'tir. Büyük mütefekkir Mevlana Celâleddin Rumî'nin vefatından sonra (1273), Ona yapılan türbe çevresinden yurda ve yurt dışına yapılan Mevlevîlik, gerek düşünce ve inançlarda yaptığı tesirle, gerekse çevresinden alıp kendine mal ettiği gelenekleriyle tetkike değer.

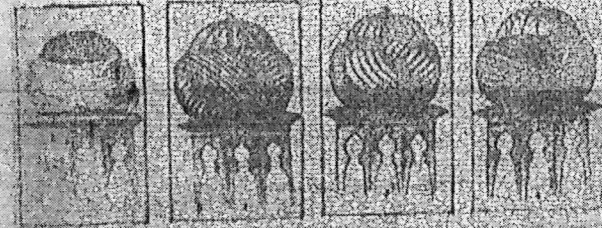
Birçok orijinal özellikleri, Adâp ve erkân ile diğer tarikâtlardan ayrılan Mevlevîliğin giyim şekilleri ve usulleri de kendine has bir karakter taşıyor. Bu kısa tetkikimizle, Mevlevîliğin başlarına giymiş oldukları (sikkeler) ta-

bir edilen özel külâhtan ve şokilerden bahsedebiliriz.

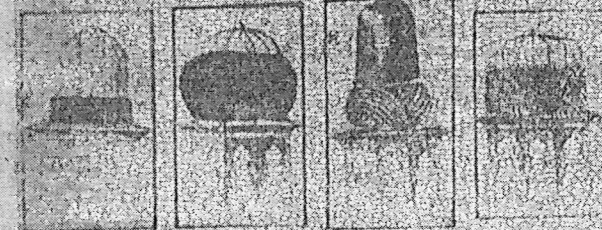
Birçok tarikat mensupları serpöğ (başlık) larına (tâc) adını verdiği halde, (sikkeler) terimi mevlevîliğe has bir alamet olarak tammıştır. Bugün, Konya Müzesinde Mevlana'nın ve bu soydan gelen bazı erkek mevlevî kabirlerinin başucunda duran sikkeler, sırtı ve konye yakın bir şekilde olduğu halde, son zamanlarda yapılmış ve giyilmiş sikkelerin silindirik şeklinde olduğu görülmüştür. Yine, sikkeler, önceleri yalnız kat keçeden yapılırken, sonraları iççe iki kat olarak yapılmaya başlanmış, çekip uzatılınca 40-50 Cm. uzunluğunda, ipek kozası gibi bir şekle verilmiştir. Çap-

BAZİ TARİKAT SEYİHLERİNİN VE DERVİŞLERİNİN BAŞLARINA GIYDIKLARI SIKKELERİN VE TAÇLARIN

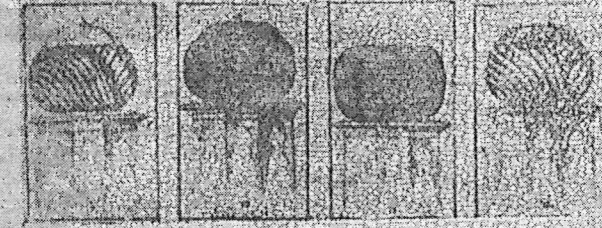
- 1 - SAZILI
- 2 - CIBAYI
- 3 - BEDEYİ
- 4 - DUSUKİ

- 5 - KADIRI
- 6 - RUFAYI
- 7 - MEVLEVİ
- 8 - BEKTAŞI

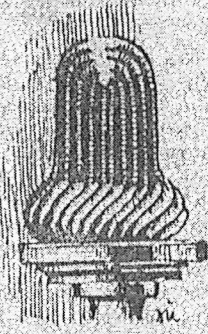

- 9 - BAYRAMI
- 10 - HÜDAİ
- 11 - ŞENBULLİ
- 12 - GÜLŞENİ

(Cildi Esad Arseven, San'at Ansiklopedisi)

ları 10 - 20 Cm. sıklıkları 160 - 200 Gr. arasında değişmiştir. Koyu ve açık kahverengi, sarımsak veya beyaz renkli tiftik ve deve yünü keçelerden özel tezgâhlarda yapılmış külahçı dükkanlarında da satılmaktadır. İmal yerleri daha çok Konya ve Bursa olmuştur.

Sembolik mevlevi sikket

Sikkelerin daha kısa ve tek katlı olanlarına (şeh-külâh) denir. Bunlar geceleri, arakıye yerine giyilmiştir. Bir de yassı ve kılıca benzeyen şekilde olanları vardır ki, bunları (Şeyh-külâh) denmiş ve daha ziyade Mevlevilerin Şemst koluna mensup olanları giymişlerdir.

Sikket, mevlilikte önemli bir yer tutan ve tarikatın sembolü olan giyim eşyalarından biridir. Sikket giymek ve onu, baştan çıkarmamak, mevliliğin adâp ve erkânından sayılır. Sikket, mevlilerce bir fahirdir; onun, bu ancak iffihar edilir, bir saadet ve mânevi özgünlük taacidir, insanı kemâle götürür. XVI. yüzyıl mevlvi şairlerinden Hasan Semâl, bir şiirinde, sikketiyi şöyle tasvir etmiştir:

Bahadır Ayar: Monda mevlvi sikketidir;
Gây külah: rifâta gel kün saadet taacidir.

Yine bir mevlvi şairi:

Dü ahanda biterken altın ola namın
Gir sikketi altına Hazreti Mevlânâ'nın

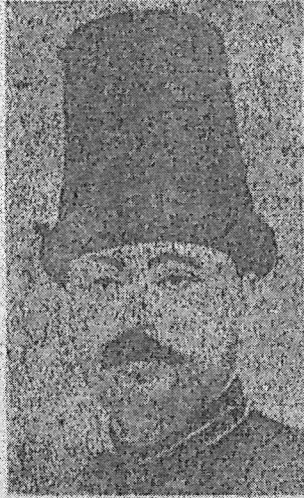
diyerek sikketin önemini belirtmektedir.

Birçok mevlvihanelerde görüldüğü gibi, sikket, destarı ile birlikte bir iskemle üzerinde oturtulmuş olarak sermedilir ve ona verilen mevki gösterilir. Sikketler bâzan süs eşyalarına, kütpe perdenlik ve yüzük taşlarına da resmedilir ve bunları kullananlar (mevlvi muhibbi) sayılır. Bugün dahi, Konyada ve mevlvi dergâhlarının bulunduğu mahallerde bu işlerle meşgul sarraflar vardır.

Mevlevi adâp ve erkânına göre, sikket giymeğe hak kazanmış mevlilere şeyh (post-nişin) tarafından bîrenle sikket tektirlerdi

Başa giyilen sikket hiçbir zaman çıkarılmaz. gece yatarken itina ile alınarak kenarı öpülür, yavaşça bir iskemleye konur, sonra da şeh-külâh veya arakıyeye giyilir. Ölen bir mevlvi, başında sikkesi ile defnedilir, mezar taşına da sikket resmi oyulurdu. Başta sikket ile, kahvehane ve tiyatro gibi umumî yerlere gidilmez, herhangi bir suçtan dolayı mahkûm olanlar, hemen başından sikkesini çıkararak adı bir serpûs giyerdi. Mevlevilerin kenâdi aralarında suç işleyenlere verdikleri cezalardan biri de başından sikkesini almaktır. Sikket almayan mevlvi affedilip Şeyh tarafından tekrar sikket giymesine müsaade edilinceye kadar, adı bir külâh giyerdi. Çocuklar, kadınlar, dergâh hizmetinde bulunan a-yakçılar, dergâha yeni intisap etmiş nev-ni-yazlar, çilekç dervişler sikket giyemezdi. Bunlara arakıye verilir.

Arakıye, beyaz yün veya tiftikten yapılan, sikket kadar uzun ve kalpli olmayan bir

Mevlevi Sikket

(Mevlevi Postnatalerinden Abdülhalim Çelebi)

şeyh külâhi. Bunların üstü yukarıya doğru sivriye, dar ve yassı olanlarına (elift arakıyeye) adı verilir. Arakıye destarlaştırılmaz, daima çıplak bulundurulurdu. Gerektiğinde, sikketin, gerekse arakıyenin altında ter emen, ince bir takıye bulundurulurdu. Takıye aynı za-

Totemler:

Barak ve Burak

Yazan: Ali Rıza YALGIN

Nizip kazasının günayinde meskûn İskân Türkmenleri arasında büyük bir oba vardır. Suriye hududü üzerindeki olan bu obanın adı hâla (Barak Aşireti) diye meşhurdur.

Adanının Karaisalı kazasının Barak dağı, Beypazarının Karagöz nâhiyesinde Barak adlı bir dağ malûm olmakla beraber Gaziantep'in Nizip kazasında Barakçı, Yozgad'ın Boğazlıyan bölgesinde Baraklı, yine Yozgad merkez kazasında Baraklı köyü vardır. Bundan başka, Kirsehir'in Avanos kazasında Baraklar, Köylü Barak, Kılı Barak, Tülü Barak, Çuha Kıl Barak adlı köyler hep birden Barak efsanesi için Adadoluda güzel bir delildir. Her hangi köyde, her hangi köylü ile konuşmuşsam, köylüler bana Barak ve Burak uzun tüylü bir at olarak tasvir etmişlerdir.

Türk toteminde uzun tüylü kanatlı bir at var. Fıkat, bununla beraber çok saygı kazanan bir köpek nesli de mevcuttur. Bu köpek, lere tatar ve sibir köpeği denilmektedir.

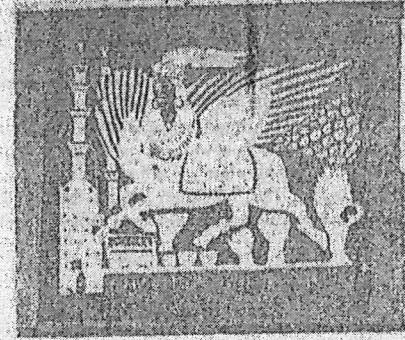
En eski Türk lakubünde it yılının en esaslı bir konusu da köpektir. Sonradan Türk Barak lakubü bunun esasını teşkil etmektedir. Ahmet Refik, Türkmen aşiretlerinde Baraklı, Baraklılar adlı bir aşireti boy olarak zikrediyor. Kargarı Mahmut, bu ismi şöyle anlatır: «Efsanevi bir kuştur. Bu kuş ihtiyarlar, yene iki yumurta yumurtlar, bîrişinden kendisinin son nesli olan yavrusu, diğerinden Barak denilen köpek çıkar. Bu köpek çok kargarı, avı yemiyerek sahibine aynen getirirdi.»

Kumanlar köpeğin başına yemin ederlerdi. Yine Kumanların hayraklarındaki köpek resmi aynı totemin eseridir. Macarlar arasında bizzat Pestede dinledğim, bugün bile söylenmekte olan bir atasözü vardır: «Kumda Kuman köpeğinin kostuğu gibi konuşuyor!»

Şamanlar, oturdıkları mukaddes evlere barak ve barak isimlerini vermişlerdir. İslamlar arasında uzun tüylü, insan yüzü bir Burak efsanesi vardır. Hilmi Ziya Ülken'in Mihmanisa Şer'i Mahkeme sicilleri arasında manda, sikket ve arakıyenin kiranmemesini önlendi.

Mevlevi şeyhleri ve dergâhta görevli bazı dervişler sikkelerin etrafına bir de sarık (destar) sararlardı. Destar ve sikkellerinden de ayrı bir yazımızda bahsedeceğiz.

rap Mecmuası'nda (No. 11) dediği gibi, bu hayvan Duğrul'a köpeğin birleşmesinden meydana gelmiştir. Şamanlar, bunun üzerine bînerler ve Allaha giderlerdi.

Bir halk ressamına göre Kılı Barak

bir vakıfı vardır. Burada Barak oğlu geçeri Kaamusul Alam Cilt 2, Sayfa 1267 de Burak adı İslamiyette dahi şöylece mukaddes hayvan oluyor: Hazretî fahri kâinat efendi, minin Miraçı suutlarında bîndikleri dağba-nın İsmidir ki, Cebrail vasıtasıyla kendilerine getirilmiştir. Estervan küçük, merkepten büyük olup, kavatları olduğu ve yüzü insan yüzüne benzediği mevrirdir.

Yukarıya koyduğumuz kanatlı insan yüzü at, kaamusun tariflerinin tam muhayyeli bir örneğidir. Şimdi büyük ve eski bir Türk efsanesi olan Barak, Urfa'nın İbrahim neslinde gelen Peygamberimizin de büyük bir totemi olmuştur.

Bizim mevlütçümüz Süleyman Çelebi bu nu birkaç yerde şöyle kullanılır:

Bir mürassa tac, bir halk ketmer,

İfem dahi al bir Burak'ı müteber-

Başka bir yerde:

Alın Cebrail Barak'ı ol zaman

Yine bir yerde:

Sana Cemisten götürün bir Burak

Başka yerde de:

Çelebi ol kemide Burak'ı ol damda Cebrail

Öndü müştü ona oltu delil

demektedir.

Burak ve Barak Türkler arasında hâla

Kemençe Ustaları

Yazar: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Abdullah Fehmi, İshak Fehmi, Mağurak Hasan Tunç, Sahanoylu Mehmet v.s. dir.

Her çevrenin kendine göre bir çalgısı vardır, bu bilhassa edebiyat folkloru bakımından büyük bir önemi olan türkülerin doğmasında, içerisinde büyük bir ışık görür. Kemence'nin adına bakınca bize İranda geldiği görünür, biz burada bunun üzerinde duracak değiliz. Yazımızın özünü Karadeniz'in kemence ustaları teşkil edecek.

Bugün yeni türkülerini bildiğimiz birçok kemence ustaları ve onların eserlerini elimizde dir. Bir sıra halinde kendilerinden eserlerini ortaya koymak suretiyle söz açacağız. Benim bildiğim eserleri elimde bulunan kemence ustalarının en ileri gelenleri Elzelli Sadık, Öl. resimli Pıncıoğlu Osman, Hilseyin Dillavor, Nektari ve totem olarak yaşamaktadır. Tahmin ettiğimize göre, bu al Orta Asyadan gelmiştir. Buna elimizdeki halk efsane ve misalleri کافی derecede cevap verecek kuvvettedir.

BİBLİYOGRAFYA:

- 1 - Türk Faj - Vanberg Aroula, Budapeşte 1885.
- 2 - Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşmeleri: İllmi Ziya (Türk Yurdu mecmuası, cilt 1, sayfa: 5).
- 3 - Barak Adı, büyük Türk lügati, Hilseyin Kazım.
- 4 - Divan-ı Lügat-ı Türk: Sayfa 377.
- 5 - Ziya Gökalp: Türk Medeniyet Tarih, cilt 1, sayfa: 37-40.
- 6 - Hasan Fehmi Turgal: Anadolu Sefekleri, sayfa: 73-74, Barak Baba bahsi.
- 7 - Hacı Bektaş vasiyetnamesi: Ankara Millî Kütüphanesinde.
- 8 - Hasan Mesit Tankut: Nusayriler ve Nusayrilik, sayfa: 63, Bar, Bari, Barak.
- 9 - Kaamusul Alfami: Ali Barak Deyleri, cilt: 2, sayfa: 1297.
- 10 - Ulug Mehmet Han Bilgi, sayfa: 31.
- 11 - Münecimbasi tarihi, sayfa: 34.
- 12 - Ebül Gazi Bahadır Han, Serece-i Türk, Barak Han bahsi.

NOT: İhsan İnce'den haber aldığım Doç. Dr. Cahit Tanyol'un Sosyoloji dergisinde yayınladığı Barak Astronöleri hakkında okuduğum göremediğim işin, mealeset o kıymetli yazardan istifade edemedim. Bu hususta çalışacaklara istifade etmeleri için haber veriyorum.

Şimdi Hasan Tunç'u ele alıp inceleyeceğiz. Radyoda türkülerini dinlediğimiz Hasan Tunç, Trabzon iline bağlı Maçka İlçesinin Maçka köyündendir. Küçüklükten beri kemence ona o kemenceye sarılmış giderler. 1929 yılında soğuk, karlı bir kış günü doğan Hasan Tunç'u kemence yoluna koyan bir laza sev-dalı oluşudur.

Ev lüz kapılarında
Yaptım yarı geceyi
Herkes aldı yarım
Ben aldım kemenceyi.

diyor ki, bu doğrudur. Hasan Tunç ilk kemence ziyafetlerini İstanbul eskiden namli saz yerlerinde, mizacına uygun gelen meyhanelerde vermeğe başlamıştır.

Bundan önceki yazılarında da çeşitli yönlerden belirttiğim gibi türküler objektif bir realitenin eseridir, insan yaşadığı bundan geçenleri türkülerde ön plana almıştır. Karadeniz türküsü hayatın kendisi, gerçek yönüdür.

Türkülerin birkaç tanesi aynı konu etrafında dönerek bir araya gelince durumuna göre destan, lakma türkü adını alır. İşte Hasan Tunç'tan derlenen bir lakma türkü:

Bulamadan o gül
Ben araya araya
Haydarpaşa yoluna
Yollandım Angaraya
Eskişoher Angara
Var yareğünde yara
Nazar alusun payan
Şür yanığına gara

Angaranın içinde
Uğ gün üç gece kaldım
Bulamadım o gül
Erzuruma yollandım
Hey Erzurum Kop dağı
Yanaydı yarek yağlı
Yol vermeyi geçeyim
Neyleyim öyle dağı

İşmar ederdi bana
Gasla göz arazında
Aradım buldum out
Trabzon Maçkasında

Bu bes parçalı lakma türküsünde en göze batan yön «yanığa kara sürmek» tir. Trab-

ARAŞTIRMALARI

zonun bir takım köylerinde halkın eski bir inancı vardır. Bir şeyin güzelliği dolayısıyla nazara uğramaması için üstüne kara sürülür, mavi boncuk, püskül takılır. Daha zengin olanlar üstünde «Maşaallah» yazılı küçük altınları çocukların omuzlarına takarlar.

Gene Hasan Tunç'un bir destanı:

Trabzon Kabak meydan
Gürümü Pulatana
Yol vermeyi geçeyim
Yosulluk, bağlık bana
Körel, Trebol
Giresuna gonguğum
Olunca Ordu bilür
Kıymetini sindüğüm

Kemi endi Fataya
Tayfalar deyi funda
Güzel Ünye suları
Olşayıl Sahnında

Kaptan çevir dilme
Su Çaltıyı geçelim
Çatal tepsi sırtıdan
Doya doya koşum

Kerem Şnop, Ayancuk
Biz dustuk Abanaya
İncelot ağında
Tutulduk Fatunaya

KOŞMA

Bu hankör felekde açtım aramı
Yenemedim bir gün bahtı karamı
Yür bile sermedi gönül yarım
Ben kendi yarımı kendim bağlarım

Çekersiz bahçeler kütükük bağlar
Derlinin derdini ne bilir süğler
Ei elin bilsün güllerde ağlar
Kendi ölümlüme kendim ağlarım

Kirikler telleri, öksüz bağlamam
Yaban elden çıktık tel sağlamam
Değme kara göze gönül bağlamam
Ateş alır yitiremi daglarım

Derler kül ömeden rızık kesilmez
DAMACI'nın derdi artar eksilmez
Gözümün yaşını kimseler silmez
Kendi gözyaşımı kendim çağlarım

Raci DAMACI

Değerler Trabzona
Karadeniz'in içi
Dunya'arda meşhurdur
İncelot gaykisi

Bu seyahat destanında gerçeğin dışına çıkmış bir tek ifade yoktur. Söyleyen daha yaşıyor, bütün kemenceci gibi Hasan Tunç ta realitenin içindedir. İstarbul gibi bir muhitte hulumuşu türkülerine bir takım yapmacık, köy hayatına yabancı unsurların girmesine yol açmıştır. Söz gelisi şu türkünün takvim yapıklarından alınmış bir manî olmadığını kim söyleyebilir:

Ev altında duran lüz
Bayram geldi donan lüz
Bayram kurbanı olmaz
Canım sana kurban lüz

bunu hiç kimse kendine mal edemez, bunun Karadenizle hiçbir ilişkisi yoktur.

Çünkü Karadenize göre «bayram geldi donan» diye bir ifade yoktur. «Donanmak» «bayram» la ilgili olarak kullanılmaya böyle bir ifade değil de başka çeşit bir anlatış ortaya çıkar; nerde kaldı ki, ikinci kısımda «kurban» sözü onun manî olduğunu, sehri hayatına, sehri gerçeğine uydugunu gösteriyor. İşte bu uydurma maninin yansımasında H Tunç'un güzel bir türküsü:

Dereyim gaykide
Vur yilana yilana
Hiç simiyet olurmu
Saci uzun olana

Yukarıdaki maninin uydurmaliği kadar bunun gerekliliği vardır.

Başında laza papak
Açay yışıl yaprak
Ken di yarımı cevdam
İlyemet yura topnak

Gene aynı ustadan derlenen bu jüce, duygulu türküde halkın özünü bulmak ne kadar kolaydır.

Ay oğurdur sarı
Çukmaz dagların keri
Sende etrayl reydu
Benim sevdiğim yarı

Yani uzayıp gitmeseydi daha bir çok türkülerini buraya alsaktım. Kemence'nin özel, liklerinden söz açcaaktım. Fakat konu uzayıp gitti. Bundan sonraki yazılarımda yukarıda adı geçen kemence ustalarından ara ile söz edeceğim. En yeni türkülerini ele alıp üzerinde duracağım.

Türk Atasözleri

— III —

Toplıyan: Naki TEZEL

- 08 — Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olma.
09 — Dirgen yiyen öküz yılmaz ofurdur.
10 — Doğruluk su kabığı gibidir, batmaz.
11 — Doğru sallanır ama, yıkılmaz.
12 — Doğru söyliyen dokuz köyden kovarlar.
213 — Doğru söz yemin istemez.
214 — Doğru yolda düşen çabuk kalkar.
215 — Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.
216 — Dost acı, düşman tatlı söyler.
217 — Dost ağlatır, düşman güldürür.
218 — Dost bir, aşna çok.
219 — Dost lokması bahane ile yenir.
220 — Dost yüzünden, düşman gözünden belli olur.
221 — Dökme su ile değirmen döner.
222 — Dört göz bir evlat içindir.

Arınış

Bir akıl sordüğüm kemâl sahibi:
«Ne aslan postu gily, ne de sin» dedi.
«Menfaat için bir kuru kay gibi,
«Ne çabuk ateş ol, ne de sön» dedi.
Ben karar kılmışken bu düşüncede,
Karsında göründü Mevlâ Dede,
Arından neslendim Apık Mehmed'e,
Hemşehrim Konya'ya kayırlı dâni» dedi.
O gece rüyamda indim bir hana,
Dedim: «Artz bir yana, Konya'm bir yana!»
Oz anam mezardan doğrulup: «Bana,
Halâ ni gelmiyor göresin», dedi.
O lâhza devirdim sahte bendim,
Sikindim, yeniden buldum kendim,
Dostlarım: «Çayırbağ yeşillendi mi,
«Gel yine çiçeğin deresini» dedi.
Gözümde canlandı Kumköprü, Meram.
Bin türlü hayalât bulunca hitam:
Uzattı elini bana Mevlâ'nım:
«Su âtına zevkinden arın, yun» dedi.
İhsan HINÇER

- 223 — Duvarı nem, insanı gam yıkar.
224 — Dünya bir kervansaraydır, konak geçer, doğan geçer.
225 — Dünyada tasasız baş bostan korkulduğunda bulunur.
226 — Düşmanın karınca olsa kendini merdana bulur.

- 227 — Ecel geldi ohana, baş ağrısı bahane.
228 — Edebi edebisizden öğren.
229 — Eğri oturmalı, doğru konuşmalı.
230 — Ekmeğe yemek istiyorsan saman yığının üstüne yatma.
231 — Elçi dikti bizim başın koruğu.
232 — Eldeki bir kus korudaki iki kuştan iyidir.
233 — Elden gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.
234 — Elden giden koyunun kuyruğu büyük olur.

- 235 — Elden vefa, zehirden şifa umma.
236 — Elde kulak sana göz.
237 — El elden üstündür.
238 — El elin aynasıdır.
239 — El için yanma nara, yak çubugunu afaını ara.
241 — Elini görse mertek sanır.
242 — Elin iste, gözün oynasın.
243 — El ile gelen düğün bayram.
244 — El ile elleniyeen elli yıl durur.
245 — Elin ağzı torba değil ki celdip büzesin.
246 — Elin geçtiği korandan sen de geç.
247 — El insanın aynasıdır, göğsünlü düğme-sidir.
248 — Elin vergisi, canın sevgisidir.
249 — El mi yaman, bey mi yaman.
250 — El yarası geçer, dil yarası geçmez.
251 — El yarısı onulur, dil yarısı onulmaz.
252 — El yumruğunu yemiyen kendini kahraman sanır.
253 — El yumruğunu yemiyen kendisinin bulman sanır.
254 — Erce sözün mertçe cevabı.
255 — Ergene var ergene, tasasız gir yorgana.
256 — Erime değil ama serime.
257 — Erine göre başını bağla.
258 — Ertil işe, komşunu ölüğe alıştıрма.

GLU
Ha.

egiz.
asan
Ma.
enge
yi.
asan
sev.

en-
saz
ne.

lül
tif
ba-
ur.
ö.

ya-
na
a.

ARASTIRMALARI

- 259 — Erkeğin ağlatığı dığı kimse güldürmez.
260 — Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.
261 — Ermenide ifran, Yahudide pehlivan bulunmaz.
262 — Er olan atı bulur atlanır, kebe bulur kuşanır.
263 — Er olan ekmeğini taştan çıkarır.
264 — Eski çamlar bardak oldu.
265 — Esneyen can yitirir, akıran can getirir.
266 — Eşegin canı yanınca altı geçer.
267 — Eşegini sağlam kazığa bağla, sonra Allaha emanet et.
268 — Eşek düşerse yol gösteren çok olur.
269 — Eşek hoşattan be unlar, suyunu içen tanelini burakır.
270 — Eşini ağlatan gülmeyiz.
271 — Etil ne, budu ne?
272 — Etil kanlısı, yığılmı canlım.
273 — Etilye sütlüye karışma.
274 — Etme bulma dünyam.
275 — Ev alma, komşu al.
276 — Evceğizim, sen bilirsin halceğizim.
277 — Evdeki pazar çarşıya uymaz.
278 — Ev sahibinin akıllı baş köseye geçer miş.
279 — Ev yıkamın evi olmaz.

KOŞMA

Yâr çağırılmaz meclisine,
Selâm vermiz, gelsek dahi.
Naz ile örümz tüketür,
Tenhalarda bulsak dahi.
Okumuşuz Hak kitabın,
Ustasınız dört hesabın,
Öğrenmişiz yol, edebin,
Bilmez, derler, bilsek dahi.
Kara yazılmış yazımız,
Ak olsa dahi yüzümüz.
Pâre pâredir ölümüz,
Elio karşı gülsek dahi.
Abdâl'a çıkmış adımız,
Mâkbul olmaz murâdımız.
Yâr işitmez feryadımız,
Kapısında ölsük dahi.

Tank ORHAN

- 280 — Felek: kimibe kavun yedirir kimine kelek, kimibe mîntar giydirir, kimibe yelek.
281 — Fakire öğüt veren çok, okmek veren az olur.
282 — Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna kabak bağlamış.
283 — Garibe bir selâm bin altına değer.
284 — Gâvurun tenbeli keşis, İslâmın tembeli derviş olur.
285 — Geçmiş namert, kapısından ko aparan su senli.
286 — Geçti bülbül geçti gül ister An ister gül.
287 — Gelin gebe, kız nişanlı, tut karı.
288 — Gelinin güzelliği saç ile boyadan, güve, yılan güzelliği yağ ile baldan.
289 — Gemisini kurtaran kaptandır.
290 — Gençlikten kocalığa can sakla, varlık, tan yolkuğa mal sakla.
291 — Geri kalan işe kar yağar.
292 — Gezen tiki yatan aslından iyidir.
293 — Gizli boğaya gelen aşkâr buzağlar.
294 — Gönül bir sırça saraydır, yıkılırsa yı-pılmaz.
295 — Gören göze kulavuz istemez.
296 — Görmemiş görmüş, gülmeden ölmüş.
297 — Görmeyince yüzünü, sarfedemem sözünü.
298 — Görünen doğan trağı olmaz.
299 — Görünen köy kulavuz istemez.
300 — Görünce aldandımanah.
301 — Göz görmeyince gönül katlanır.
302 — Göz yumunca kıymetli bittir.
303 — Gözün yağına Çukurovanın pamuğu.
304 — Gözün karını olmaz.
305 — Gill cengelsiz, yar engelsiz olmaz.
306 — Gülmeye komşunu gelir başına.
307 — Güllüğü seven dikenine katlanır.
308 — Gün doğmadan meşime, septen neler doğar.
309 — Güneş girmiyen eve hekim girer.
310 — Gün ola harman ola.
311 — Güvenme dostuna, saman öldürür postuna.
312 — Güzele kepen yararır çirkine libas neylesin.

— II —

- 313 — Haddini bilmiyene haddini bildirmek, öksüzü kaftan giydirmek sevaptır.

Değerlemeler:

Türk Atasözleri

- III -

Topliyan: Naki TEZEL

- 203 — Dimyata pirince giderken evdeki bul-
gundan olma.
209 — Dirgen yiyen öküz yılanacak ofurdur.
210 — Doğruluk su kabığı gibidir, batmaz.
211 — Doğru sallarım ama, yıkılmaz.
212 — Doğru söyleyişi dokuz köyden kovar.
lar.
213 — Doğru söz yemin istemez.
214 — Doğru yolda düşen çabuk kalkar.
215 — Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.
216 — Dost acı, düşman tatlı söyler.
217 — Dost ağıtır, düşman güldürür.
218 — Dost bir, aşna çok.
219 — Dost lokması bahane ile yenir.
220 — Dost yüzünden, düşman gözünden bel-
li olur.
221 — Dökme su ile değirmen dönmez.
222 — Dört göz bir evlat icandır.

Arınış

Bir akil sorduğum kemâl sahibi:
«Ne aslan postu giy, ne de şim.» dedi.
«Menfaat için bir kuru kav gibi,
«Ne çabuk ates al, ne de şim», dedi.

Ben karar kılmışken bu düşüncede,
Kursunda görüldü Mevlâ Dede;
Aitündan seslendim Aşık Mehmed'e,
«Hemşehrîm Konya'ya gayri dön»,
dedi.

O geç rüyanda indim bir bana,
Dedim: «Arz bir yana, Konya'm bir
yana!»

Öz anam mezarıdan doğrulup: «Bana,
«Halâ ni gelmiyor güresin», dedi.

O lâhza devirdim sahte bendim,
Silmekdim, yeniden buldum kendim.
Dostlarım: «Çayırbağ yoşlendi mi,
«Gel yine elçegin derestim» dedi.

Görümde canlandı Kumkoprü, Meram.
Bin türlü hayalât bulunca hitam:
Uzadı elim bana Mevlâ'mın:
«Su dünya zevkünden arın Yun», dedi.

İhsan HINÇER

- 223 — Duvarı nem, insanı gam yıkar.
224 — Dünya bir kervansaraydır, konan ge-
çer, doğan geçer.
225 — Dünyada tasasız baş bostan korkulu-
ğunda bulunur.
226 — Düşmanın karınca olsa kendini merda-
ne bil.

- E -

- 227 — Ececi geldi cihana, baş ağrısı bahane.
228 — Edebi edebisizden öğren.
229 — Eğri oturma, doğru konuşmalı.
230 — Ekmeğe yemek istiyorsan saman yağ-
mının üstüne yatma.
231 — Ekşi üçeş birim beğün koruğu.
232 — Eldeki bir kuş korudaki iki kuştan
iyidir.
233 — Elden gelen övün olmaz, o da vaklin-
de bulunmaz.
234 — Elden giden koyunun kuyruğu büyük
olur.

- 235 — Elden vefa, zehirde şifa umma.
236 — Elde kulak sana göz.
237 — El elden üstündür.
238 — El elleri aynasıdır.
239 — El için yanma narı yok çubugunu sa-
fama ara.

- 241 — Elik göze mertek saır.
242 — El iste, gözü oynasta.
243 — El ile gelen düğün bayram,
244 — El ile ellenmişen eli yıl durur.
245 — Elin ağzı torba değil ki çekip bützesin.
246 — Elin geçtiği kurandan sen de geç.
247 — El insanın aynasıdır, göğsüdü düğme-
sidir.

- 248 — Elin vergisi, canın sevgisidir.
249 — El mi yaman, bey mi yaman.
250 — El yararı geçer, dil yararı geçmez.
251 — El yararı onulur, dil yararı onulmaz.
252 — El yumruğunu yemiyen kendini kahra-
man sanır.

- 253 — El yumruğunu yemiyen kendisini but-
man sanır.

- 254 — Erce sözün mertçe cevabı.
255 — Ergene var ergene, tasasız gir yorga-
na.

- 256 — Erime değil ama serime.
257 — Erine göre başını bağla.
258 — Erini ise, komşunu ölüse alıştırma.

ARAŞTIRMALARI

- F -

- 259 — Erkeğin ağılatığı diğiyi kimse güldür-
mez.
260 — Erken kalkan yol alır, erken evlenen
döl alır.
261 — Ermenide irfan, Yahudide pehlivan bu-
lunmaz.
262 — Er olan atı bulur atlanır, kebe bulur
kuşanır.
263 — Er olan ekmeğini taştan çıkarır.
264 — Eski gamlar bardak oldu.
265 — Esneyen can yitirir, akıran can getti-
rir.
266 — Eşegin canı yanınca atı geçer.
267 — Eşegini sağlam kazığa bağla, sonra
Allaha emanet et.
268 — Eşek düşerse yol gösteren çok olur.
269 — Eşek hoşaftan ne anlar, suyunu içen
tanesini bırakır.
270 — Eşini ağılatan gülmeyiş.
271 — Etil ne, budü ne?
272 — Etil kaalısı, yigitin canlısı.
273 — Etilye sütlüye karışma.
274 — Etme bulma dünyanı.
275 — Ev alma, komşu al.
276 — Evceğizim, sen bilirsin halceğizim.
277 — Evdeki pazar çarşuya uymaz.
278 — Ev sahibinin akıllısı baş köşeye geçer-
miş.
279 — Ev yikanın evi olmaz.

280 — Felek: kimine kavun yedirir kimine
kelek, kimine mınar giydirdir, kimine
yelek.

281 — Fakire öğüt veren çok, ekmeğe veren az
olur.

282 — Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğu-
na kabak bağlamış.

- G -

283 — Garibe bir selâm bin altına değer.
284 — Gâvurun tenbéli keşis, İslâmın tembe-
li derviş olur.

285 — Geçme namert kapısından ko aparan
su senli.

286 — Geçti bülbül geçti gül ister da is-
ter gül.

287 — Gelin gebe, kız nişanlı, tut karı.
288 — Gelinin güzelliği saç ile boyadan, gıve-
yinin güzelliği yağ ile baldan.

289 — Gemisini kurtaran kaptandır.
290 — Gençlikten kocalığa can sakla, varlık-
tan yokluğa mal sakla.

291 — Geri kalan işo kar yağar.
292 — Gezen tilki yatan aslından iyidir.
293 — Gizli boğaya gelen aşkâr buzağlar.
294 — Gönüllü bir sırça saraydır, yıkılınca ya-
pılmaz.

295 — Gören göze kılavuz istemez.
296 — Görmemiş görmüş, gülmeden ölmüş.
297 — Görmeyince yüzünü, sarfedemem sözü-
nül.

298 — Görülen dağın ırağı olmas.
299 — Görülen köy kılavuz istemez.
300 — Görünse aldandımanlı.
301 — Göz görmeyince gönül katlanır.
302 — Göz yumunca kıymetli bilinir.
303 — Gözün yaşına Çukurovanın pamuğu.
304 — Gözün karnı olmas.
305 — Gül çengelsiz, yar engelsiz olmas.
306 — Gülme komşuna gelir başına.
307 — Güllük seven dikenine katlanır.
308 — Gün doğmadan meşimele septen nefer
doğar.
309 — Güneş girmiyen eve hekim girer.
310 — Gün ola harman ola.
311 — Güvenme dostuna, saman doldurur pos-
tuna.
312 — Güzele kepen varası, cirkine libas
neylesin.

- H -

313 — Haddini bilmiyene haddini bildirmek,
öksüze kaftan giydirmek sevaptır.

KOŞMA

Yâr çağırmaz meclisine,
Selâm vermez, gelsek dahi.
Naz ile ömrüm tüketür,
Tenhalarda bulsak dahi.

Okumuşuz Hak kitabın,
Ustasıyız dört hesabın.
Öğrenmişiz yol, edebin,
Bilmez, derler, bilsek dahi.

Kara yazılmış yazımız,
Ak olsa dahi yazılmız.
Pâre pâredir özümüüz,
Ele karşı güleşek dahi.

Abdal'a çıkmış adımız,
Makbul olmaz muradımız.
Yâr işitmez feryadımız,
Kapısında öleşek dahi.

Tarık ORHAN

283

- 4—Halep orada ise arşın burada.
 5—Hacı hacı Arafatta görür.
 6—Hamamda kurnaya, davulda zumaya.
 7—Ham demir dövülmez.
 18—Haram yemeyince mal üremez.
 19—Harekette bereket vardır.
 20—Har yürüp harman savurma.
 21—Haydan gelen huya gider.
 22—Hayvanda kurattan, insanda görenden sakın.
 323—Hayvanın alacağı dışında, insanın için dedir.
 324—Hektimden sorma, çekenden sor.
 325—Helva dövenin hik deyicisi.
 326—Her gördüğün sakallıyı baban zannetme.
 327—Her horoz kendi eşliğinde öter.

- 328—Her kadın sakız çiğner ama çatlınmaz.
 329—Her inşin bir yokuşu vardır.
 330—Herkes aklını pazara vermiş, yine herkes aklını almış.
 331—Herkes'e yar ol, bar olma.
 332—Herkesin derdi, defirmencinin su bendi.
 333—Herkes sakız çiğner, fakat tadını kürt kızı çıkarır.
 334—Her koyun kendi bacağından asılır.
 335—Her parlayan altın değildir.
 336—Her şeyi bitti de iş legen örtüsüne kalır.
 337—Her şeyi bir çengele asma.
 338—Her şey olur biter, yalnız kösenin sakı bitmez.
 339—Her terazi doğru tutmaz.
 340—Her yigidin kendine göre bir yogurt yiyişi vardır.
 341—Her zevalin bir kemali, her kemalin bir zevallı vardır.
 342—Hırsızdan artanı falci yer.
 344—Horoz çok olan yerde sabah geç olur.
 345—Huyu güzele kırk yılda doyulmaz, kondu güzele kırk yılda doyulur.
 346—Hünersiz adam meyvasız ağaca benzer.

—I—

- 347—İhlamurdan odun olmaz, hizmetçiden kadın olmaz.
 348—İsramadığın eli öp de başına koy.
 349—İsramadığın taa öpmek gerek.
 350—İslanmış yağmurdan korkmaz.

—II—

- 351—İci beni dışı eli yakar.
 352—İğneyi kendine, şuvulduza başkasına batır.
 353—İki canbaz bir ipte oynamaz.
 354—İki el bir baş için.
 355—İki gönül bir olursa samanlık seyran olur.
 356—İki kamaç bir kuyrak, herkes kendi başına buyruk.
 357—İki karpuz bir koltuğa sığmaz.
 358—İki kışya bir bökrek, cenin nene gerek.
 359—İki tavşan kovalayan hiçbirini avlayamaz.
 360—İmam mînderde, Halime seccadede.
 361—İman büyü, deli deliyi sever.
 362—İnce delyip sık dokuma.
 363—İpek ayığı buzağı öldürmez.
 364—İnsan doğduğu yerde değil doyduğu yerdedir.
 365—İnsan eti ağırdır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Kasım 1955

İNDİRİMLER:

Yatılı Dervişler	Osman Saygı BÖLÜKBASIOĞLU
Konya'da Bir Sergi	A. Budyan BÜLBÜL
İlk Derzemeler: Sivas'tan Bilmeçler	Ahmet HALİL
Halk Oyunları Bayramı Müsabekette	Mahmut R. GAZİMİHAL
Yusuf'un Şairi Hüzzur - İrfan Kudretli	Ali ÖZDER
Aşk Pervani ile Gülşah'ın Karşılaşması (I)	Mehmet GÜRALP
Halk Sanatları: İstanbul'da Kuyunculuğu	Muzaffer ERDOĞAN
Kitaplar Arasında: «Halk Şiiri XIV-XVII. Yüzyıllara»	Asak CEVDET
Kitaplar Arasında: «Tercüme ve Fikirleri»	Mehmet ÖZDEN
Türk Atasözleri (IV)	Nald TEZEL
Güzelleme (Şiir)	Asak DERÜNİ

Sayı: 76

Kuruş: 25

295

SATIRI VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MILLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

Bize gelen
KİTAPLAR

★ Basri Geceli: «ÖĞÜZLAMA . Türk Milli Destanı», örnekler: 7. Şiirler. 48 sayfa, 1 Lira. Örnek Matbaası. Kayseri

★ Ahmet Nihat Darcan: «Erken Gelen Habur», Şiirler. Türk Sanatı Dergisi adresinden ve başlıca kitapçıardan temin olunur. 64 sayfa. 100 Kuruş.

★ Fikret Adil: «INTERMEZZO . Benim Hayatı», Roman. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa, 100 Kuruş.

★ Anton Çehov - Hasan Ali Ediz: «70.000», hikâyeler. YEDİTEPE Yayınları. 96 sayfa, 100 kuruş.

★ Ahmet Köksal: «Aşk Şiirleri Antolojisi», şiirler. YEDİTEPE Yayınları. 80 sayfa. 100 kuruş.

★ Mustafa Baydar: «Atatürk Konuşmaları», muhtelif tarihlerde Atatürk'e yapılan mühim mülakatlar. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı, 120 sayfa, 100 kuruş.

★ Cevdet Kudret: «Esretten Hicviyeler», Resimleri: Turhan Selçuk. Hayatı, sanatı, eserleri. YEDİTEPE Yayınları. İkinci baskı, 112 sayfa, 100 kuruş.

★ Hikmet Bil: «Atatürk'ün Sofrasında», Atatürk'e ait hatıra, fıkra ve hikâyeler. EKİCİGİL Tarih Yayınları. 80 sayfa, 100 kuruş.

294

1201

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AGUSTOS 1948
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÖR

No: 76

KASIM 1955

YIL: 7 — CİLT: 4

Fatih Dervişler

Yazan: Osman Saygı BÖLÜKBASIOĞLU

Türk akınlarında, hele ordularımızın İslâm'dan sonraki yürüyüşlerinde bir gaye ta-sayvuf ve mistisizm şaklıdır. Bu görünmez fa-kat yıpratıcı kuvvet idealdir. atestir.

(Horasan Erleri) dediğimiz Türk Muta-savvıfları bu gizli kuvveti dîni ve ahlâki bir yecel ile yoğunlaşmışlardır. Orta Avrupa kapılarında kadar giden Türk, Müslüman ordularına, ha-ması birer ışık olmuşlardır.

Yüzyıllarca Şehadlerde, Türklük ateşini şehit olduktan sonra dahi, yakmış olan ga-zâ Dervişleri, ordu mürebbileridir. Bunların ruhlarında donukluk / yerine kılıç parıldar. Ertugruloğlu Osman Gâzi, Eskişehir hâkimi Seyh Edeballı'den sonra hakiki bir kuvvet ol-madı mı?

Yeniçericeği, mânevi kuvvetini (Allah Allah) diyen Pîr Hacı Bektaşî Veli'den alma-dı mı?

Yüce Peygamberimizin: (Cennet kılıçla-rın gölgesi altındadır) düsturu bunların şiarı olmuştur.

Sayın Profesör Ömer Lütfi Barkan bun-lara (Kolonizatör Türk Dervişleri) ismini ve-riyor. Bu Gazî Dervişlerin, izlerini Türk at-larının geçtiği yollarda görmek müim-kündür.

Şair, Arif Nihat Asya: «O zaferler ge-tiren atların nalları altındanmış; gidişleri aka-na gelişleri akındanmış; onlar ki kurt doğu-ran anaların kanındanmış» diyor.

FATİH DERVİŞLER sayışlarda daima İleri karakol vazifesi görmüşler, şehitlik ger-

betini içerek yattıkları yerde dahi Türk MİL-li hamasetinin besleyici birer nuru olmuşlar-dır.

Nemçe dolaylarında, Macar illerinde ya-tan (Gül Babu'yu) bilirsiniz. Gül Baba, başın-da gül, elinde kılıç düşmana öyle saylet eder-miş. Bu FATİH BABALAR, yâni DERVİŞ-LER tarihimize mühim bir fasım teşkil eder-ler. Tâ. Ortasya'dan Avrupa'ya giden Türk akınlarında, mühim roller oynamışlardır. On-lara birinci durak Horasan ise, ikinci konak Anadolu olmuş ve oradan Balkanlara kol ata-rak Herj hareketlerine devam etmişlerdir. Ordularımızın mânevi gücünü hazırlayan Fe-tihler dizisi bu mücahit DERVİŞLER'dir.

Sayın, Hamdullah Suphi TANRIÖVER bir yazısında bu gidiş ve dönüşleri ne güzel an-latır: «Bir zamanlar Türk'e gâlpden bir ses gelmiş, "Göç, Göç" diye, Türkler elhanım dört bir yanına dağıtılmışlar, medeniyetler kurmuş-lar, izler bırakmışlardır. Şimdi de aynı ses "Toplan, Toplan" diyor. Türkler Anavatan, Anadolu'da toplanıyorlar.»

Bizler o akınlardan kalan izlerimizi unut-mıyacağız. Onları unutursak kendimizi unut-muş oluruz. Fetihler dizisi DERVİŞLER'den (KIRLI BABA'yi) görelim:

KIRLI BABA Selânik ve Alasonya yol-larının birleştiği Derbent Boğazında kendî adı ile anılan tekkesinde yatmaktadır. Derbent-Manastıra giden yol üzerindedir. Rumeli fe-tihlerinde KIRLI BABA ordumuzun açığı başı-sıymış. Savaşa kepçesi ile iştirak edermiş.

T. C. Ziraat Bankası

1955 Yılı

VADELI, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İKRAMIYE TUTARI GEÇEN YIL OLDUĞU GIBI SINDALIK

Bir Buçuk Milyon Lira

Bu plânda gayrimenkuller, ziraat âletleri, çeşitli eşya ve dolgun para ikramiyeleri vardır. Her çekilme, 150 liralık vadesiz veya 250 liralık en az üç ay vadeli bir hesap açtırmak suretille iştirak edebilirsiniz. Fazla rahat için 491 guba ve ajanlarımız senrintededir.

ikiser detreli

5

APARTMAN

bahçeli

15

EV

725

bin lira para ikramiyeleri

En az 150 liralık hesap açtırınız

Türkiye Bankası

paranızın... istikbaliniz için emniyetli

Senelik aboneli 300, altı aylık aboneli 150 kurustur. Yırd dışı senelik abone 2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres değıstirmeler hiçbir gart ve ücretle tabii değıldir. Basılmıyan yazılar talep vukuunda iade edilir. Dizi ve Basılı KİTAPLAR KAZANILIR

Adres: Yeğıldirek, Sultanmekteli Sokak, No. 17, İstanbul

Türk Folklor «Halkbilgisi» Derneğinin neşriyat organıdır.

236

237